

Om hjältesagan å Rökstenen

Bokutgåva

Wahlström & Widstrand, Stockholm 1892.

GUSTAVO RETZIO

INVESTIGATORI SAGACISSIMO

EARUM RERUM

QUÆ A NATURA INVOLUTÆ VIDENTUR.

DIU VIVE PATRIÆ STUDIISQUE BONO.

Inskriften å Rökstenen är en sagourkund så till vida ensam i sitt slag, att hennes hedniska ursprung icke kan betviflas, och att hon ej blifvit öfverarbetad eller till innehållet på annat sätt förändrad under århundradenas lopp. Sådan hon var för omkring tusen år sedan är hon ännu.

Hon är således väl förtjent af att undersökas ej blott ur lingvistisk, utan ock ur sagohistorisk synpunkt.

Är hon ingenting annat än en lokalsaga, känd allenast i Östergötland, ja kanske först diktad af inskriftens upphofsman? Eller har denne talat sanning, när han försäkrar, att inskriften förtäljer »folkminnen» – sägner, som, då stenen restes, voro kända i vidare kretsar?

I detta senare fall, hvars möjlighet forskningen gifvetvis är skyldig att beakta, är det af stor vikt för de nordiska sagornas utvecklingshistoria, om beröringspunkter finnas mellan den beklagligen endast fragmentariskt berättade Rökstenssagan och hjältesagor, som i mer eller mindre förändradt tillstånd kommit till vår tid, och om beröringspunkterna äro tillräckligt många, tillräckligt karakteristiska och tillräckligt konvergerande, för att man af dem skall kunna draga säkra slutsatser om hennes och de ifrågavarande sagornas förhållande till hvarandra.

Åt dessa frågor har jag egnat en undersökning, för hvars vägar och resultat jag ville redogöra i ett ännu icke till trycket befördadt arbete. Jag har därunder hållit alla gissningar och hypoteser på afstånd. Metoden, som jag följt, är den förenade nominala och reala. Jag har sökt samla och jämföra allt, som vidkommer namn-, släkt- och händelsegemensamhet, och undersökt, huruvida de sålunda vunna data konvergera eller icke, för egen del lika benägen att emottaga ett negativt utslag af forskningen som ett positivt. Arbetet har härunder vuxit till en dryg volym. Då jag nu gör samma frågor till ämne för ett föredrag, ligger det i sakens natur, att jag måste lemna åsido många data och bevisningslänkar samt inskränka mig till att uppvisa undersökningens gång från de omedelbart föreliggande utgångspunkterna och de resultat, som påträffas närmast intill dem.

§ I.

Rökstenens inskrift börjar med följande ord:

»Efter Vamud stånda dessa runor. Och Varin tecknade dem, fadern, till minne af dödsutkorad son.»

Inskriften vill således göra troligt, att den, som låtit resa stenen, hetat Varin.

Det är af Bugge (*Antiqvarisk Tidskrift* V, 139) redan framhållet och måste falla hvarje läsare i ögonen, att de

i inskriften omtalade händelserna, åtminstone i den form de där meddelas, tillhöra dikten, icke verkligheten. Den tolf gånger parvis gjorda eröfringen af troféer (»valrof») och, än mer, de fyra femmannagrupperna af liknamniga bröder, söner af fyra bröder, hänvisa på bestämdare sätt till hjältesagan än till historien. Man må icke finna alltför besynnerligt, om man någon gång påträffar en runinskrift, som föregifver sig vara ristad af en man, som tillhört endast sagoverlden. Den germaniska hedendomen egde, likasom den helleniska, »reliker» från sin mytisk-heroiska forntid. Den hade t. ex. att uppvisa brynjor, svärd och smycken, förfärdigade af Valand och andra mytiska konstnärer. Nyligen har docenten dr Sven Söderberg undersökt och i förening med prof. Bugge tolkat runinskriften på ett smycke, enligt hvilken detta skulle vara en skänk af Halfdan till Amelung. Jag kan naturligtvis hvarken bejaka eller förneka, att en verklig Halfdan skänkt denna präktiga sak till en verklig Amelung; men jag kan med visshet påstå, att äfven om detta varit förhållandet, skulle icke dess mindre inskriften, så snart smycket kommit i personers ego, som voro obekanta med gifvaren och den begåfvade, blifvit af dem, som kände herossagan om den smyckeslösande germanstamfadern Halfdan, hans fosterbroder Amal (Hamal) och hans kämpekrets af Amalsöner och Amalfränder (Amelungar), betraktats som ett intyg, att smycket härstammade från desse heroer. Och misstanken ligger mycket nära, att runristaren själf förutsett en sådan uppfattning och åsyftat den.¹

Eftersom nu Rökstensinskriften omtalar en Varin som sin upphofsman, låter jag undersökningen utgå från detta namn. Jag förutsätter alldeles icke, att namnet Varin, där det annanstädes påträffas i den nordiska litteraturen, afser samma person som Rökstens Varin; men den metod jag följer bjuder mig att gå äfven de stigar, som namngemensamheten pekar på, utan att på förhand göra mig någon föreställning om resultaten, till hvilka de möjligen föra.

I Olof Tryggvessons saga (Heimskringla) berättas:

När konung Olof en gång gästade på Ogvaldsnäs, kom till honom en gammal man, som bar en vid hatt och var enögd (traditionella kännemärken på Oden). Konungen samtalade in på natten med den okände, som gaf kunskapsrika svar på alla hans spörsmål och tycktes hafva god reda på hvad fordomdags tilldragit sig i alla land. På Olofs fråga, om han visste hvem den Ogvald var, efter hvilken näset och gården buro namn, svarade han, att Ogvald varit en konung och stor krigare, som blotade till en ko och hade henne med sig, hvart han for, och ansåg lyckobringande att dricka af hennes mjölk. Ogvald höll ett slag med den konung, som heter Varin, och föll i striden. Den fallne högsattes på näset, och till hans minne restes de bautastenar, som stå där än i dag. I närheten af hans grafhög uppkastades en annan öfver hans ko.

Denna berättelse är att jämföra med följande i *Fornaldar sögur* II, 26:

Då Finn den rike, som tog land på Island, låg med sitt skepp vid Ogvaldsnäs, färdig att lemna Norge, var han i närheten af Ogvalds grafhög och kom då att fråga, om det var längesedan den döde jordades där. Då hörde han ur Ogvalds grafhög denna sång:

Det är längesedan
de länkade färden,
hundraden många
af Heklings följe,
med segel öfver blanksejens
salta vägar:
i detta hem
vardt jag herre då.

Om samme Ogvald förmäles i *Fornmanna sögur* II, 26, att han var konung i Rogaland; att Hekling viking angrep honom, samt att han stupade i striden och jordades på Ogvaldsnäs. Det heter där vidare, att Ogvalds

drottning födde honom den son, som hette Jösur.

I *Fornaldar sögur* 8, 2, 5 läses: Hards (Hörðr's) son var Jöfur eller Jösur. Hans (Hards) broder var Rugolf (Rugálfr). Rugolf var fader till Ragnvald och denne till Ogvald.

I Rökstensinskriften omtalas en Harud (Haruðr), som hade tre bröder, bland hvilka en med namnet Rugulf (Rukulfr). Dessa fyra bröders söner, tillsammans tjugo, hade, heter det å Rökstenen, slagit sig ned på Seland, och de besegrades af Varins son eller möjligen af Varin och hans son i förening.

Häraf visar sig,

1) att den i fornisländska litteraturen fragmentariskt och sporadiskt omtalade sägnen om den på Ogvaldsnäs fallne och begrafne konung Ogvald har haft gemensamma med Rökstenssagan minst tre namn: Varin, Rugulf och Harud (Hard). I den namn- och personrika skandinaviska fornlitteraturen förekomma namnen Varin och Rugulf endast å Rökstenen och i de anförda källorna;

2) att Rökstenens Rugulf och Harud äro bröder, samt att Fornaldarsagornas Rugolf och Hard likaledes äro bröder;

3) att Rökstenens Varin är med sin son stäld i fiendtligt förhållande till söner af Rugulf och Harud; samt att Heimskringlas Varin besegrar en Ogvald, som enligt Fornaldarsagorna är ättling af en Rugolf, som är i sin ordning broder till en Hard.

Dessa äro de första resultaten af min undersökning. De synas mig tillräckligt beaktansvärda för att mana till undersökningens fortsättande på samma väg.

§ 2.

Vi ha sett, att samme Varin, som fälde koblotaren Ogvald, kallas Hekling (Hæklingr), Hekling viking, i de ur Fornaldarsagorna anförda källorna. Hekling, det tyska Hegeling, är egentligen ett patronymt namn, beteckning för medlemmar af en ryktbar sagosläkt, som enligt »Lied von Gudrun» skulle hafva herrskat i Danmark och i Frisland.

Epitetet Hekling påträffas för öfrigt endast i ett sagofragment, fogadt till den isländska romanen om Ragnar Sigurdsson Lodbrok. Där förtäljes, att när en Ogmund danske låg med sina skepp vid Samsö i Munarviken, gingo några af hans män i land, för att förlusta sig, och funno där ett människobeläte af trä, 40 alnar högt, gammalt och mossloppt, och när de undrade hvem som uppstält och blotat till denna bild, hörde de från stoden en sång, som lät dem veta, att de, som uppstält den, voro Heklings ättlingar (*Hækling's megir*), söner af Lodbrok (*synir Loðbrókar*).

Den första strof, som belätet sjunger, har följande lydelse:

Det är längesedan
i ledung farande
söner af Hekling
styrde med årblad
fram öfver blanksejens
salta farväg:
i detta hem
vardt jag herre då.

Strofen är uppenbarligen en variant till den ofvan anförda, som Finn den rike hörde sjungas ur den af Varin

fälde koblotaren Ogvalds hög. Den ena strofen har sin förebild i den andra. Det följer härav, att den hjälte, Varin-Hekling, som öfvervann koblotaren, varit af den ena eller andra strofens författare eller af båda ansedd identisk med Lodbrokssönernas fader eller stamfader, samt att Lodbrokiderna ha af båda strofförfattarne ansetts vara Hegelingar.

Anmärkningsvärdt är nu också, att fiendtlighet mot djurdyrkare, särskildt mot koblotare, är ett karakteristiskt drag i Lodbrokssläktens saga, hvilket bevarats under de förvandlingar och stympningar hon lidit i kristen tid, synnerligen genom sin »historiering» och förknippning med Ivars (Ingvars) och Björn Järnsidas äfventyr på 800-talet. Med undantag af den sena och på fri hand uppgjorda sagan om Hjalmtier och Ölver hafva de fornnordiska skrifterna icke en enda sägen om djurdyrkare att omtala, som icke tillhör Lodbrokssagan och framställer Lodbrokider i kamp med dem. Staden Hvitabys inbyggare äro koblotare; Lodbrok angriper dem. Lodbroks söner återupptaga faderns beslut att eröfra staden, och Ivar nedskjuter med sina pilar de heliga djuren. Östen Bele i Upsala är koblotare; hans fetisch dödas af Lodbroks söner. En grip och en tjur dyrkas i ett tempel i Bjarmaland; de och deras prestinna dödas af Lodbroks svärfader Herröd och af den till Lodbrokssagan hörande Vilmunds² fader eller ättefader, östgöten Bose.

Hvad beträffar uppgiften, som identifierar Heklings ättlingar eller söner med »Lodbroks söner», således hegelingssläkten med lodbrokssläkten, så föreligga intyg för att äfven den hvilar på sagohistorisk grund och ej på ett godtyckligt namnbruk af den man, som meddelat oss berättelsen om äfventyret på Samsö. För tillfället vill jag endast påpeka, att den isländska Lodbroksromanens högpoetiska skildring af huru Ragnar Lodbroks män finna Kraka-Aslaug å Spangarheden har sin sidobild i Hegelingssagens berättelse om huru hennes unge hjältes skeppsfolk påträffar vid stranden i en tjenarinnas skepelse den från sitt hem bortförda och under en elak kvinnas välde ställda prinsessa, som blir hjältens maka.³

Det nya preliminära resultat, hvartill forskningen på denna väg leder, är således, att den Varin, som de isländska skrifterna omtala, tillhör Lodbrokssagan, och att hans ättlingar äro lodbrokider. Och då de i § 1 anförda första resultaten manade till det preliminära antagande, att Rökstenens Varin är densamme som han, så bjuder ett metodologiskt förfarande att därefter undersöka, om Rökstenssagan innehåller momenter, som på karakteristiskt sätt hänvisa till eller äro identiska med momenter i Lodbrokssagan, sådana som denna i urkunder, som mestadels äro två till tre hundra år yngre än Rökstenens inskrift, kommit till vår tid.

§ 3.

Rökstenens inskrift börjar med följande ord:

»Efter Vamud stånda dessa runor.

»Och Varin tecknade dem, fadern, till minne af dödsutkorad son.

»Förtäljom det folkminne, huru många de tvefaldigade troféerna voro: tolf gånger togos två troféer, parvis nämligen från ömse män.

»Förtäljom detta andra: huruledes han, aflägsnad från Reidgoterna, råkade ut för nio följn och sedan ljöt döden genom grymhets förvållande.»

Först nu till den frågan: innehåller Lodbrokssagan ännu, sådana vi känna den, berättelser om strider eller holmgångar, för hvilka det karakteristiska varit, att de utkämpats en mot två och slutat med parkämparnes besegrande?

Saxo förtäljer, att Ragnar efter sin svärfader Herothus' (Herröds) död kom i krig med en Sörle om götiska kronan, samt att han då med tre sina söner, Fridleif, Björn och Radbard, stred i holmgång med Sörles starkaste kämpe och dennes sju söner. Det kämpades en mot två, och Ragnar med sina lodbrokider segrade.

Här togos således tillsammans åtta troféer, parvis från ömse män, och vi hafva intet skäl för eller mot det antagande, att icke de under liknande omständigheter vunna troféerna skulle uppgå till det å Rökstenen uppgifna antalet, om Lodbrokssagan, sådan hon var på 800- och 900-talen, fullständigt vore oss bekant.

Det ligger utanför de gränser jag dragit för denna kortfattade afhandling att uppvisa den gemensamma roten till Varinssagan och den af Saxo berättade sagan om konung Varmund och hans son Uffo.⁴ Jag inskränker mig här till att påpeka, att strider två mot en och en mot två, spela en hufvudroll i den senare. Varmunds jarlar bröderna Keto och Vigo begifva sig hemligen till Svealand, uppsöka sveakonungen Athislus, anfälla honom, då han är ensam i en skog, och lyckas, två mot en, fälla den fruktansvärde, men under omständigheter, som sprida ökad glans öfver hans storslagna och ridderliga sinnelag. Konung Varmund belönade bröderna för hvad de gjort; men mången tyckte likväl, att de brutit god kämpased, och bland dem var Varmunds son, då ännu gosse. Han upphörde att tala, gick inbunden, sorgsen och dystert, tilldess han, uppvuxen, fick tillfälle att i danska och saksiska härarnes åsyn kämpa ensam mot Sakslands två kraftigaste stridsmän och fälla dem. Med denna holmgång, en mot två, ville han utplåna den skam, som Keto och Vigo tillfogat det danska namnet genom att kämpa två mot en. Ty en mot en var det hederliga och rätta.

Denna grundsats uttalas också i den sång (Krákumál), som blifvit lagd på den döende Lodbroks läppar antagligen just fördenskull att han i sagan velat återställa det ädla, fäderneärfda, men brutna kämpebruket:

Svingade vi svärden.
Ärlig den strid jag kallar,
då en mot en man gånger,
och svärden på en gång blottas.
Vike ej kämpe för kämpe!
Fornhjälte-kynnet var sådant.
Ungmörs älskling må stånda
orädd i vapendånet.

Afseende bör fästas därvid, att Rökstensinskriften *icke* säger, att de tjugofyra troféerna allesammans togos af Varins son. Den säger icke: »förtäljom det folkminne, huru många tvefaldigade troféer Vamud tog; tolf gånger tog han etc.» I stället finner man uttrycken valda så som om inskriftens författare med flit undvikit att säga detta, emedan det icke öfverensstämde med den kända sagan. Allt hvad man med rätta kan sluta af hans ord är, att Vamud deltog som stridsman vid alla de ifrågakvarande tillfällen, då troféer parvis vunnos. Vid ett af dessa tillfällen kunna ju, såsom i Saxos Ragnarshistoria, fyra kämpar stått mot åtta. Man förstår då ordalagen: »förtäljom det folkminne, huru många de tvefaldigade troféerna voro: tolf gånger togos två troféer, parvis från ömse män.»

§ 4.

Vi komma nu till de näst följande orden i Rökstensinskriften:

»Förtäljom detta andra (folkminne), huruledes han (Varins son Vamud), aflägsnad från Reidgoterna, råkade ut för nio flockar och sedan ljöt döden genom grymhets förvållande.»

Finnes en hemul i Lodbrokssagan äfven för dessa ord?

Jag bör upplysa, att den tolkning jag gifvit åt detta ställe icke är alldeles densamma som Bugges. Låt oss då först hålla oss till hans, som är formelt riktig äfven den. Vi hafva nämligen här att göra med ett dubbeltydigt uttryck, som bör betraktas ur båda sina aspekter.

Bugge öfversätter: »Förtäljom detta andra (folkminne), huruledes han (Varins son Vamud), aflägsnad från

Reidgoterna, råkade ut för nio flockar och sedan ljöt döden med anledning däraf.»

Öfversättningarna skilja sig endast med afseende på läsningen och tydningen af de sista orden i detta ställe: *ub sakar*, hvilket kan läsas och tydas både såsom Bugge gjort det: *med anledning däraf*, och såsom jag gjort det: *genom grymhets förvållande (ub ubsa sakar)*.

Antagligen har runristaren själf sett denna tvetydighet likaväl som jag och haft intet emot, att man tolkat den på båda de möjliga sätten, ty båda föra i den rätta riktningen, och den senare fullständiggör den förra.

Stället ger oss, i Bugges öfversättning såväl som i min, följande upplysningar: 1) Varins son Vamud har varit anförare för reidgotiske stridsmän – en slutsats, som bekräftas af ett annat ställe i Rökstensinskriften. 2) Vid något tillfälle, då fiender inväntade honom på för honom främmande mark, och då han af en eller annan anledning blifvit skild från sina reidgotiske stridsmän, vardt han omringad af nio fiendeflockar och öfvermannades af dem. 3) Han stupade icke i striden, utan tillfångatogs och ljöt döden *därefter* såsom en följd af tillfångatagandet.

Detta följer omedelbart af Bugges öfversättning: »och *sedan* ljöt döden *med anledning däraf*». Jag delar Bugges åsigt, att sagan kan ha sagt, att hjälten under en pågående strid hade vågat sig för långt in bland fienderna, och att Rökstensens runristare kan ha menat detta med uttrycket: »aflägsnad från Reidgoterna»; men om han med orden *sedan* och *med anledning däraf* menat, att hjälten, omringad af fiender och utan hjälp af vänner, omedelbart och på själfva slagfältet dödades, skulle han ha begagnat dessa uttryck *sedan* och *med anledning däraf* ej blott illa, utan rent af förvillande. I stället för att helt enkelt säga: *han stupade*, hade han nyttjat ett långdraget och abstrakt uttryck, som står i skarpaste motsats till inskriftens konkreta, sammanträngda och högstämnda stil i öfrigt, och som därjämte är exempellöst i fornnordiskt språkbruk.

Vi ha således att slå fast, att äfven enligt den af Bugge gifna öfversättningen måste man tänka sig, att Vamud blifvit tillfångatagen och därefter i fångenskapen dödad.

Detta öfverensstämmer också med uppgiften, att han öfvermannades af nio flockar. Om han fallit midt inne i ett stridsvimmel, der plats för nio inhuggande fiendeflockar svårligen kan tänkas kring en enda stridsman, så borde man väl knappast vänta ett sådant uttryck. Snarare synes detta häntyda på att man velat bemäktiga sig honom lefvande och för detta ändamål innestängt honom inom en af nio flockar bildad sköldborg. Därigenom blefve uttrycket begripligt.

Jag kommer nu till min egen tolkning af *ub sakar*. Hvar och en, som tagit någon befattning med Rökstensinskriftens tolkning, vet, att dess ristare fasthållit som regel, att där samma runor eller samma runföljder skulle, vid utförlig skrifning, komma omedelbart intill hvarandra, där skrifver han dem enkelt och upprepar dem icke. Exempel:

sakumukmini för *sakum mukminni*,
suadh för *sua adh*,
uarinumnar för *uarin numnar*,
tualraubar för *tua(r) ualraubar*,
umisumqnum för *umisum mannum*,
raidhiaurikr för *raidh Thiaurikr*,
ituituqki för *itu uituqki*,
satintsjulunti för *satint int sjulunti*,
fiunu för *fiun unnu*.

Häraf följer, att om runristaren menat uttrycket *ub ubsa sakar*, så kunde han enligt sin genom inskriften fasthållna regel icke skriva det annorledes än *ub sakar*, emedan han annars skulle ha omedelbart satt intill hvarandra två *ub* och två *sa* (*ububsasakar*). Under sådana förhållanden är det ej blott en rättighet, utan en skyldighet att taga i betraktande det ena alternativet såväl som det andra, synnerligast som de icke utesluta, utan väl förlikas med hvarandra. *Ub ubsa sakar* betyder: »genom grymhets förvållande». Uttrycket upplyser oss om att det dödssätt, som Varins son Vamud såsom fånge underkastades, var ett sådant, hvilket särskildt kunde betecknas som föreskrifvet af grymhet.

Må vi nu erinra om hvad de isländska traditionerna förtälja om deras Ragnar Lodbroks sista öden: att han hade aflägsnat sig från sin här genom att ensam tränga in i Ellas fylkingar, fällande med egen hand en mängd fiender, tills han vardt innesluten mellan sköldar och på sådant sätt tillfångatagen, hvarefter han kastades i en ormgård och dog där.

Denna berättelse ej allenast förliker sig med hvad Rökstenen meddelar om Varins sons sista öden, utan förklarar också de uttryck runristaren valt, då han ville hänvisa på dem.

§ 5.

Sedan omständigheterna vid Vamuds död blifvit antydda, kommer den på det fornsvenska språket ståtligt klingande strof, som visar oss hjälten högsatt i full rustning med skölden gördlad öfver axeln och med sin häst Gote som ledsagare i döden. Den isländska romanen om Ragnar Lodbrok försäkrar, att sedan konung Ella fått veta hvem den i ormgården omkomne stridsmannen var, gjorde han allt för att blidka och försona Ragnars söner. Därtill hörde i främsta rummet en ärande högsättning.

Rådde öfver
Reidhafvets stränder
Thiaurik, sjökämpars
käcke förare.
Rustad å gångarn
Gote nu sitter,
gördlad med skölden,
hjältarnes höfding.

Vamud kallas här Thiaurik(r). I sig själf innebär detta plötsliga namnombyte ingenting förvånande: vi återfinna det ofta i den på synonymer och känningar rika nordiska poesien. Särskildt här bör en tolkare, synes mig, ha i minne detta bruk af synonymer och således icke taga för afgjort, att Vamud och Thiaurik vore två olika personer, då ju runstenen förklaras rest åt *en* hjälte och då omedelbart efter redogörelsen för dennes död en högsättning omtalas, samt då namnombytet eger rum just där textens obundna form öfvergått i bunden, inom hvilken synonymväxlingar höra till regeln, ej till undantagen. Enär runristaren, såsom man vet, begagnat sig äfven af chifferskrift, ligger möjligheten nära, att han gjort det också här, och att Thiaurik(r) är ett chiffernamn.

Rökstenen är äfven ur den synpunkt af intresse, att han bevittnar, att runskrifningen var hos våra förfäder åtminstone under de sista hedniska århundradena utbildad till en rätt vidlyftig kunskapsgren. Forskare, som trodde, att den längre och, som det vill synas, allgermaniska runraden var i Sverige på niohundratalet förgäten, öfverraskades af att återfinna den här, ej blott ornamentivt använd, såsom man i början kunde tro, utan i verklig skrift. Vid sidan af den längre och den kortare runradens mynder finner man kvistrunor. Vid sidan af en regelbunden kortskrifning finner man chiffer, som kräver olika nycklar. En af de använda chifferskrifterna grundar sig på den runräcka, som uppstår, då man börjar med ätten Tyrs runor, fortsätter med Fröjs och slutar med Hagals. Denna skrift kan påkalla två nycklar. Den ene, med hvars tillhjälp Bugge

löst ett par af stenens chiffergåtor, låter runans betydelse bestämmas af hennes ställning inom åtten; den andra af hennes ställning i runräckan som en helhet. Den senare nyckeln har följande utseende:

f = t
u = b
th = l
o = m
r = r finale
k = f
h = u
n = th
i = o
a = r
s = k
t = h
b = n
l = i
m = a
r fin. = s

Om vi nu på namnet Thiaurik(r) lägga denna chiffernyckel, få vi:

Th, första bokstafven i Thiaurik, motsvarar	L
i, andra » » » »	o
a, tredje » » » »	r
u, fjärde » » » »	b
r, femte » » » »	r
i, sjätte » » » »	o
k, sjunde, är ej chiffer, men motsvarar sjunde bokstafven i Lodbrok k. 5	

Hade äfven sjunde bokstafven chifferats, skulle man fått Thiaurif, hvilket icke ser ut som ett namn, medan Thiaurik^r (isl. *þiórrekr*) betyder »den tjurväldige,» ett epitet, som lämpar sig väl för en bekämpare af tjur- och ko-fetischer och i öfrigt samklingar med hjältenamnet Thióðrekr. Det namn, hvarur Thiaurik genom chiffering af de sex första bokstäfverna utgått, är således Lorbrok, hvilket kommer Lodbrok (*Loðbrók*) så nära som det med begagnandet af en chiffernyckel är möjligt, och i hvarje fall tillräckligt nära för att hänvisa chifferletaren på den som menas. Jag inser ganska väl, att beviset för att Thiaurik är en chiffering, syftande på Lodbrok, ej är absolut bindande, eftersom en af de sju bokstäfverna ej slår in, och då den sjunde, såsom gemensam och nödvändig för namnbildningen, blifvit stäld utanför chifferingen. Jag vill ej heller, att mitt påpekande af detta motsvarighetsförhållande skall räknas af läsaren som ett af bevisen för Rökstenssagans sammanhörighet med Lodbrokssagan. Bevisningens styrka är oberoende däraf. Men redan det, att fem af de sju bokstäfverna äro träffar, vore nog, för att en matematiker skulle förklara det osannolikt, att dessa träffar, då de alla foga sig efter ett och samma chiffersystem, skulle bero på en slump. Härtill kommer, att namnformen Lorbrok kan betraktas som en variant till Lodbrok, emedan *lor* (isl. *lárr*) betyder en kista för ulls förvarande. Den drägt, hvari Lodbrok uppträdde, när han fällde jätteormen och som gaf honom hans binamn, var ett slags pansar af ull, indränkt i beck.

Till hästnamnet Gote kommer jag längre ned.

Vamud-Thiaurik kallas herrskare öfver Reidhafvets stränder, och nyss förut har inskriften låtit veta, att hans stridsmän voro Reidgoter. En närmare undersökning af de ställen i den nordiska och angelsaksiska litteraturen, hvari namnen Reidgotaland och Reidgoter förekomma, gör det sannolikt, att det förnämligast är

genom Lodbrokssläktens saga, sådan hon i hednisk tid var, som dessa namn blifvit utbredda, samt bevarat sig i minnet och skrifterna.

§ 6.

Efter den anförda strofen heter det vidare i Rökstenens inskrift:

»Förtäljom detta för det tolfte, huru Sigyns häst ser å Vitängen sådant bete, att två tiotal konungar ligga därå fallne.»

Det finnes, såvidt jag kan erinra mig, Rökstenen oberäknad, blott ett enda ställe i den fornnordiska litteraturen, där ett krig omtalas som blifvit karakteriseradt däraf, att de förnämste deltagarne däri räknades till två tiotal. Det är ett ställe i Lodbroks dödssång (Krákumál), som lyder: »Svingade vi svärden, spjuten högt vi buro, när vi, talde till två tiotal, rödfärgade stålet vida.»

§ 7.

I omedelbart sammanhang härmed fortsätter inskriften:

»Förtäljom detta för det trettonde hvilka två tiotal konungar suto på Seland i fyra vintrar med fyra namn, födde af fyra bröder:

fem Valkar, söner af Rodulf, fem Reidulfvar, söner af Rugulf, fem Håislar, söner af Harud, fem Gunmundar, söner af örn.

Imer (ulfven) mins riklig näring. De skulle sjunka, alla desse, i»

Det är redan ofvanför påpekadt, att bland namnen på de fyra bröder, som voro de tjugu konungarnes fäder, förekomma Rugulf och Harud förknippade med Lodbrokssagan.

Detsamma gäller om det fjärde namnet: örn. En hjälte vid namn Örn omtalas i Krákumál, som låter Lodbrok sjunga, att han kämpade med denna i Ålesund och hade svårt att vinna seger. »Det var», säger han, »något annat än att sitta i högbänk och kyssa ungmö.»

Återstår namnet Rodulf. I Vilkinasaga omtalas, att när gjukungen Gunnar är på väg till Atle (där Attila) och sin död i ormgården, gör han besök hos Rodulf (äfven kallad Rodingeir), hvars son säges bo på Valkaborg. Här, likasom på Rökstenen, sammanträffa således namnen Rodulf och Valke. I Rökstensinskriften är Rodulf fader till fem Valkar; i Vilkinasaga fader till en son, som bor å Valkes eller Valkarnes borg. Jag skall nedanför gifva skäl för att episoden om ormgården har från Lodbrokssagan kommit in i Sigurd Fafnersbanes och gjukungen Gunnars. Hvad Rodulf särskildt vidkommer bekräfta de utdrag prosaiska eddan meddelar af den Lodbroksdrapa, som tillskrifves Brage skald, att en hjälte med liknande namn spelat en roll i Lodbrokssagan: *Allr gekk herr ... Rádálfs af bráðum Reifnis mar.*

Namnet Harud, hvilket vi, som nämndt, redan förut återfunnit som tillhörigt Lodbrokssagan, förekommer hos Saxo under formen Herothus såsom namnet på Lodbroks svärfader, samt i den isländska litteraturen i den förvanskade formen Herröör likaledes som fader till Lodbroks första maka. I Lodbroks dödssång får han det vitsord, att »berömdare jarl icke styrt långskepp mot hamn.»

§ 8.

Om desse fyra, i Lodbrokssagan återfunna konungars tjugo söner säges i inskriften, att »de sutit å Seland i fyra vintrar.»

Saxo omtalar en fyraårig fäjd mellan Ragnar och danska skattekonungar. Första året slår Ragnar Skåningarne vid »Whitby»; följande året (*exacta hyeme*) Jutarne vid Limfjorden; tredje och fjärde åren besegrar han Skåningarne för andra gången och därefter Halländingarne. »Whitby» återkommer som »Hvitaby» i de isländska berättelserna. Huruvida detta namn står i förbindelse med den å Rökstenen omtalade valplatsen Vit-ängen må lemnas därhän med den anmärkning, att aspirationen utgör intet hinder däremot, såsom enhvar, som känner aspirationsförhållandenas historia i Saxos tid, väl inser.

§ 9.

Rökstensinskriften fortsätter med följande ord: »Förtäljom folkminnet, åt hvilken hjälte en son födes: det är åt Vilin.»

Här måste man fråga sig: kan runristaren hafva menat, att en sons födelse åt en hjälte är någonting så sällspordt och märkvärdigt, att det i och för sig är egnadt att varda ett »folkminne»? Detta är högst otroligt. Runristaren betonar själf, att hvad som gjort denna i sig själf icke ovanliga händelse till ett folkminne är, att det är åt Vilin en son födes. Detta åter förutsätter, att Vilins sons födelse ägt rum under särskildt ovanliga och hinderliga förhållanden, genom hvilka den vardt föremål för ett allmännare intresse.

Nu förefinnes i de till oss komna öfverarbetningarna af hedendomens hjältesagor berättelsen om en födelse af denna art, och fadern bär ett namn, som påminner om Vilin och kan vara en variant därtill, nämligen Vilmund.

Berättelsen är poetiskt behandlad i Oddrúnargrátr.

Borgny, dotter af konung Heidrek, har haft en hemlig förbindelse med en ung hjälte Vilmund. Hon ligger nu i svåra födselvåndor, men kan icke föda. Alla medel, som användas för att hjälpa henne, båta till intet. Ryktet om hennes lidanden sprider sig vida; men, säger dikten, på jorden fanns ingen, som var i stånd att bistå henne – ingen mer än en, sköldmön Oddrun, hennes barndomsvän, men som hon djupt förnärat genom att lägga henne till last samma slags felsteg, hvars följer hon, Borgny själf, nu uppbär. Men Oddrun, den högsinnade och barmhertiga, kommer och förhjälper henne medels kraftiga galder till att föda åt Vilmund son och dotter.

En födelse under sådana omständigheter kan varda till ett »folkminne.» Frågan är nu, om äfven detta folkminne, likasom alla de andra på Rökstenen omtalade, tillhör Lodbrokssagan.

Vid första påseendet faller detta icke i ögonen, ty Oddrúnargrátr vill vara en episod i sagan om Sigurd Fafnersbane och gjukungen Gunnar. Alla forskare äro emellertid enige om, att ämnet, som Oddrúnargrátr behandlar, är hemtadt ur någon annan saga, och att dess införlifning i Sigurdsångernas cykel är ganska lösliig, men förorsakat grundlig förvirring i densamma. Men, såvidt jag vet, har, trots denna enighet, ingen uppställt frågan, hvilken denna andra saga är.

Borgnys fader är enligt Oddrúnargrátr konung Heidrek. Hvad detta namn angår, förekommer det i de isländska urkunderna såsom uteslutande tillhörigt en konungasläkt i Reidgotaland, samma land, som är Rökstenens hjältars hemland. I de stamträd, som Isländingar i den kristna tiden uppgjorde åt ätter, hvilka ville gälla för lodbrokider, är reidgotakonungen Heidrek Ulfham genom sin dotter stamfader till Ragnar Lodbrok. Heidrek Ulfham har i samma genealogi en son Heidrek, som är stamfader till den Høgne, som är den ene hufvudfiguren i hjadningarnes spökstrid. Att denna strid ursprungligen är en episod i Lodbrokssagan, och att Vilmund spelat en roll i den skall bevisas nedanför. Den andre hufvudfiguren är Hjarrandes son Hedin. I Hegelingssagan är den underbare harpolekaren Hjarrande (Horand) jarl hos den gamle hegelingkonung, hvars son älskar Oddrun (Ortrun). Namnet Heidrek tillhör således Lodbroks slägtsaga.[6](#)

I *Oddrúnargrátr* kallas Vilmund »Högnés baneman.» Hvilken Högnés? ha eddaforskarne med förvåning frågat sig, ty ehuru *Oddrúnargrátr* infört det ämne, som där besjunges, i Sigurd Fafnersbanes saga och förvandlat sin hjälte, Oddruns älskling, till gjukungen Gunnar, kan den omnämnde Högne icke vara gjukungen med detta namn, Gunnars broder, hvars baneman är Atle, ej heller Högne, Sigruns fader, som faller i en strid med Helge Hundingsbane. Men det finnes också en Högne, som tillhör just den krets af personligheter, hvilken omtalas i *Oddrúnargrátr*, ty han är reidgotakonungen Heidreks ättling, således en frände till den i *Oddrúnargrátr* besjungna Borgny Heidreksdotter. Och denne samme Högne är den ena hufvudpersonen i *Hjadningastriden*. Och att denna utgjort en episod i *Lodbrokssagan*, bevisas däraf, att de utdrag ur *Brage den gamles Lodbroksdrapa*, som *Skaldskaparmal* meddelar, skildra dels *hjadningastriden*, dels *Sörles* och *Hamders äfventyr*. Enligt Saxo har Ragnar kämpat med en Sörle i Götaland och med en Hamders (Hamas) son Ella på engelsk botten, uppgifter, som, huru omgestaltade de under tidens lopp och kanske under Saxos händer blifvit, dock vittna med *Brages* århundraden äldre *Lodbroksdrapa*, att *Sörles* och *Hamders äfventyr* redan i en långt tillbakaliggande tid varit förknippade med *Lodbrokssagan*. Hvad *hjadningastriden* vidkommer, vittnar *Krákumál*, att ännu vid den tid, då den författades, utgjorde historien om spökkämparne Högne och Hedin en episod i *Lodbrokssagan*. Det är *Lodbrok*, som med sina stridsmän landstiger å ön, där *hjadningarne* hålla till, och genom att nedlägga dem, befriar dem från att fortsätta ända till *Ragnarök* sina nattliga fäjder. Det heter i *Krákumál*, att *Lodbrok* kom med skepp till *Hjadningavåg*, samt att han och hans ledsagare stredo där och krossade »de vid sina döda kroppar fångslade gotnarnes» sköldar och hjälmar. Enär Vilmund, såsom ytterligare skall ådagaläggas, tillhör *Lodbrokssagan* och han kallas »Högnés baneman», måste man däraf draga den slutsats, att han vid detta tillfälle följde *Lodbrok* och själf nedlade eller var med om att nedlägga Högne.⁷ Ännu i *Herröds saga* kvarlefver minnet af att namnet Vilmund tillhört den *lodbrokidiska* sagokretsen, så nämligen att en Vilmund härstammar från Bose, *Lodbroks* svärfaders vapenbroder. Bose är, likasom *hjadningen Hedins* fader *Hjarrande*, en utomordentlig harpolekare och spelar *Hjarranda ljóp*.

Oddrun i *Oddrúnargrátr* är till skaplynnnet densamma som *Hegelingssagans* Ortrun. Medan hon i den nordiska sången gör löftet att »vara hjälpsam mot enhvar», är hon i den tyska ett mönster af rättskänsla och medlidande, som tröstar och hugnar dem, hvilka hennes släkt förföljer och misshandlar. Densamma till skaplynnnet är också i båda dikterna Oddrun-Ortruns moder, ett vidunder af elakhet, hvars enda mänskliga drag är i båda dikterna det, att hon är tillgifven sin son och gynnar hans planer. I båda poemen stå modern och sonen på ena sidan, dottern Oddrun på den andra. Hennes hjärta tillhör äfven i *Hegelingssagan* en ung furste, med hvilken hennes släkt lefver i fiendskap. Denne har, likasom i den nordiska dikten, en syster med namnet Gudrun.⁸

Den sistnämnda omständigheten bör af ett särskildt sagohistoriskt skäl beaktas. I den tyska sagan om Sigurd-Siegfried heter Gunnars (Günthers) syster Grimhild (Kriemhild), i den nordiska däremot Gudrun. Namnet Grimhild förekommer dock äfven i den nordiska, men bäres där af Gudruns och Gunnars moder. Intet tvifvel kan råda därom, att den tyska och den nordiska Sigurdssagan skjutit ut från samma stam i grenar, som vuxit ut på olika sätt söder och norr om Östersjön. Huru då förklara platsskiftet, som namnen Gudrun och Grimhild gjort? Antingen Grimhild eller Gudrun är det ursprungliga namnet på gjukungen Gunnars syster, måste det ena eller det andra hafva förefunnits som sådant, när sagan klöf sig i en tysk och en nordisk gren, hvarefter i sagans vidare öden någonting måste hafva inträffat, som medförde den påpekade namnomflyttningen. Äfven denna fråga får sitt svar genom det här framlagda sakförhållandet, att det funnits ett skede i sagoutvecklingen, i eddan representerad af *Oddrúnargrátr*, under hvilket den gamla *Lodbrokssagan* sammanträffade med den jämförelsevis nya och med elementer från olika håll sig utvidgande *Sigurdssagan* och delvis införlifvades med den. I *Hegelingssagan* heter, såsom redan är nämnt, den unge hegelingfurstens syster Gudrun; hans moder heter Hild. Att *Lodbrok* och *lodbrokiderna* äro hegelingar, hæklingar, är ofvanför ådagalagdt. I en nordisk källa bär *Lodbroks* moder namnet Hild, utvidgadt till Alfild, emedan hon enligt källans uppgift var af alfernans släkt. De dikter, som gjorde *Lodbrok*

till ett med gjukungen Gunnar, måste då också göra Lodbroks syster till ett med Gunnars syster och gifva den senare den förras namn Gudrun. Hild (Alfhild) gick upp i Grimhild.

Äfven ormgården har från Lodbrokssagan kommit in i Sigurdscykeln. Den tyska Sigurdssagan vet om ormgården ingenting. Hade ormgården ursprungligen funnits där, och om det ursprungligen varit Günther-Gunnar, icke Lodbrok, som där sjungit eller slagit harpan under ormarnes bett, skulle detta antagligen aldrig blifvit förgätet, ty episoden är alltför egendomlig och fantasigripande, för att icke behålla den plats den en gång fått. Besöket, som Gunnar på sin väg till ormgården, gör hos den Rodulf, hvars son bor på Valkaborg, är fördenskull också ursprungligen att hänföra till Lodbrokssagan. Så äfven hästnamnet Gote. Hvarken de tyska dikterna eller den ur tyska och nordiska sammanflutna Vilkinasagan, ej ens den poetiska eddans dikter veta, att Gunnars häst skulle hetat Gote. Uppgiften därom har från den interpolerade Kålfsvisa flutit in i Völsungasagan och prosaiska eddan. Däremot kan den besynnerliga historien hos Saxo, enligt hvilken Ragnar egde gjutna hästar, metallhästar, med hvilka han åstadkom upplösning i fiendtliga leder, stå i sammanhang med hästnamnet *Goti*. Jämför participet *gotinn*, gjuten. Vi finna hästnamnet *Mór* varieradt med *Móinn*, *Móðnir* med *Móðinn*. Dess närmare kan det ha legat till hands att tolka *Goti* som *Gotinn*. Ett handgripligt intyg om den oreda de båda sagornas sammanblandning under en viss tid vållade föreligger i abboten Nicolaus' reseskildring (Itinerarium) från medlet af 1100-talet. När den resande skall omtala italienska staden Lunas märkvärdigheter, säger han, att enligt somliges uppgift var den ormgård, hvari Gunnar sattes, gräfd i Lunas sandfält. Men i gjukungen Gunnars äfventyr är staden Luna okänd; däremot intager den en framstående plats i den historierade sagan om Lodbrok och Lodbrokssönerna. Lodbrok skulle förgäfvets sökt intaga Luna; därefter komma hans söner, hämnas hans motgång och intaga staden i den mening, att det är Rom, eller i det uppsåt att fortsätta färden till Rom. Uppgiften om Lunas intagande af Nordmän kan emellertid icke vara äldre än år 859 och kan således först i nionde århundradet ha införlifvats med den äldre rent heroiska Lodbrokssagan. Två hundra år därefter finna vi, såsom af Itinerarium framgår, att »somlige» hade införlifvat samma historiska minne med Sigurd Fafnersbanes och gjukungen Gunnars saga och sammanknutit det med den lodbrokska ormgårdssägnen.

De skäl jag här ofvan angifvit torde vara tillräckliga att ställa utom tvifvel, att Oddrúnargrátr's innehåll är hemtadt ur Lodbrokssagan, och att Vilmund tillhör denna senare. Ådagalagdt är äfven, att samtliga de å Rökstenen omtalade tilldragelserna och de flesta Rökstensnamnen hafva i Lodbrokssagan sina motsvarigheter. Vi hafva då också att anse som ådagalagdt, att de märkliga omständigheter, som ledsagade Vilins sons födelse, äro desamma som i Oddrúnargrátr ledsaga Vilmunds sons, hvaraf följer, att Vilin och Vilmund äro variantnamn för en och samma person. Påpekas bör nu, att i Oddrúnargrátr förekommer, ehuru i något förtäckt form, namnet Varmund, som i analogi härmed bör vara en variantform till Varin. I de angelsaksiska krönikorna omtalas Wærmund som fader till Offa; i Beowulfdikten Garmund som fader till samme Offa. Till det fornengelska Garmund svarar det fornnordiska Geirmund, som således är ett parallelnamn till Værmund, Varmund. I Oddrúnargrátr omtalas en konung Geirmund, som är Oddruns vän.

§ 10.

Att det var i Östergötland ett minnesmärke sådant som Rökstenen kom till stånd, och att de å stenen omtalade hjältarne och tilldragelserna där voro »folkminnen» förklaras af att den hedniska Lodbrokssagan där var lokaliserad. Och att denna lokalisering var vida känd utanför Östergötlands gränser bevisar forn litteraturen. Den isländska sägnen gör Lodbroks svärfader Herröd till konung eller jarl i Östergötland. Saxo gör Herothus, Lodbroks svärfader, till konung i Sverige. Vilmund är i Fornaldarsagan ättling af Bose, en östgötisk hjälte, Herröds fosterbroder. Heidrek, fadern till Vilmunds älskarinna, är konung i Reidgotaland. Att Östgötarne ännu på 900-talet ansågo sig som Reidgoter bevisar Rökstenen. Det krigsfolk, hvarmed Lodbrokssönerna hemsökte England, var enligt Fornald. S. I, 290 samladt i Danmark och Götaland.

§ 11.

De ofvanför angifna grunderna för att namnen Varin och Vilin ej blott kunna vara, utan verkligen också blifvit nyttjade som synonymer till namnen Varmund och Vilmund, inbjuda till att beakta de omständigheter, med hvilka namnet Varmund i öfrigt blifvit i sagorna förknippadt. Äro dessa omständigheter sådana, att äfven de hänvisa på något sammanhang med Lodbrokssagan och med Rökstenens inskrift?

Om en konung Varmund, som af Saxo blifvit inställd i den danska regentlängden, berättar denne följande:

Varmund (Vermundus) var konung i Danmark. Hans styrelsetid hörde till de längsta, lyckligaste och lugnaste, som varit omtalade. Vid framskriden ålder fick han en son, Uffo. Medan denne ännu var barn, hemsöktes Danmark med krig af sveakonungen Athislus, en af tidens väldigaste stridsmän, skrytsam, men ridderlig och i tvekamp oförliknelig. Varmunds jarl Frovinus ryckte honom till mötes. Athislus nedlade Frovinus i envig, och i det slag, som därpå följde, öfvervann han danska hären.

Detta var icke den enda fäjd, hvarmed Athislus hemsökte Danmark. Frovinus' söner jarlarne Keto och Vigo befriade slutligen Varmund från den orolige grannen. De begåfvo sig hemligen till Svealand, öfverföllo Athislus, då han var ensam i en skog, och lyckades, två mot en, fälla den fruktansvärde. Konung Varmund belönade bröderna för hvad de gjort; men mången tyckte, att de brutit god kämpased, som ställer en mot en.

Uffo visade därefter ett besynnerligt lynne. Gossen upphörde att tala. Han gick inbunden och dyster. Aldrig såg man honom le, aldrig deltaga i de unges lekar. Så växte han upp och kom tidigt till utomordentliga kroppskrafter, ehuru han aldrig syntes öfva dem.

I sin höga ålderdom hade Varmund blifvit blind. Då sände en saksisk konung, hans granne i söder, bud och affordrade honom hans rike, eftersom han var oduglig att längre styra och värna det. Inginge han ej på denna fordran, förelades honom det villkor, att hans son skulle i tvekamp möta den saksiske konungens och Danmarks öde bero på envigets utgång. Detta villkor förorsakade Varmund och hans män stor sorg. Men då bröt Uffo till allas öfverraskning sin tystnad och bad om lof att få svara sändebuden. Han fick det och sade desse, att han mottog utmaningen med det villkor, att han skulle kämpa en mot två: mot den saksiske konungasonen och samtidigt mot den starkaste kämpe man kunde finna i den saksiska hären. Nu lärde man känna orsaken till den sorg, som så länge förseglat Uffos läppar. Han sade, att när Keto och Vigo, två mot en, öfverföllo sveakonungen, hade de med denna olika strid bragt skam öfver det danska namnet. Eftersom de stridt två mot en, borde han, för att utplåna skammen, strida en mot två. Flere brynjor passades på honom, men när ett andedrag häfde ynglingens bröst, sprungo remmar, spännen och ringar sönder. Faderns brynja, ehuru äfven den för trång, var den enda nödfallshjälpen. Hvarje svärd befanns för svagt för Uffos arm; endast det i jorden länge förvarade, som Varmund i sin ungdom burit, visade sig starkt nog. Holmgången egde rum på en ö i Eidern och bevittnades å ömse stränder af danska och saksiska härarne. Uffo fälde båda motståndarne.

Äfven i denna saga, likasom i Lodbrokssagan, möter oss sålunda ett tillfälle, då, för att begagna Rökstenens uttryck, troféer tagas parvis. Och då Rökstenens en mot två kämpande hjälte har en Varin till fader, har denna sagas hjälte till fader en Varmund. Till Saxo har sagan om den gamle konung Varmund och hans ädle son kommit från mer än ett håll. Det är antagligt, att han känt en gammal dansk variant af densamma eller åtminstone en på dansk tradition stödd konungagenealogi, som gjorde Varmund och Offa till konungar i Danmark. Att han känt en isländsk variant eller genealogi är säkert, emedan han själf anmärker, att Varmunds son äfven kallats Olavus Mansuetus, hvartill man i Fornaldar sögur finner motsvarigheten i Vermund vittres (vises) son Olof *lítilláti*. Att Saxo äfven känt och företrädesvis begagnat sig af en engelsk

Varmund-Offa-saga är öppendagligt och skall nedanför närmare framhållas.

Binamnet *lítilláti*, »den som gör sig obetydande», »den som föga låter höra af sig», syftar otvifvelaktigt på det tillstånd af tillbakadragenhet och tystnad, hvartill Uffo enligt Saxos berättelse dömt sig under sin gossetid, tilldess han fick tillfälle att utplåna den skam Frovinus' söner dragit öfver det danska namnet. Af en liknande orsak kan Rökstensinskriftens författare ha gifvit sin Varins son epitetnamnet Vamuþr, *Vámódr*, »den velynte», »den harmsne», emedan detta (som förekommer bland Goterna, men, såvidt jag vet, icke bland Skandinaverna som verkligt namn) kan syfta på den harm och smärta, hvarpå Varmunds son rufvade, innan han plötsligt afslöjade sig som hjälte och vardt den goda kämpesedens hämnare.⁹

Då Saxo säger, att Uffo äfven varit kallad Olof, sammanställer jag här några uppgifter ur isländska skrifter till jämförelse med uppgifter hos Saxo, hvilka visa, att en Asmund varit identisk eller förblandats med en Varmund, och en Uffo varit identisk eller förblandats med en Olof.

Romunds saga: *Asmund*, egare till skeppet Gnod, fader till *Olof* i Gardum.

Grimm Lodinkinns saga: *Asmund*, egare till skeppet Gnod, fader till *Olof* lidsmannakonung.

Saxo I, 46: *Asmund*, fader till *Uffo*.

Saxo I, 161: *Vermund*, fader till *Uffo*.

Fornald. S. II: *Vermund*, fader till *Olof lítilláti*.

Saxo I: Asmunds son, som kämpar med *Hadding*, kallas *Uffo*.

Romunds saga: Asmunds son, som kämpar med *Hadding*, kallas *Olof* i Gardum.

§ 12.

Enligt de angelsaksiska krönikorna landade mot slutet af femte århundradet fem med saksiska krigare bemannade skepp vid »Cerdices ora». Förstärkte hemifrån eröfrade desse vikingar efter mångårigt krig den del af Britannien, som sedan kallades Wessex. Deras anförare var en Cerdic, bland hvars förfäder, enligt samma krönikor, voro en Freawine och hans son Wig, som härstammade från Oden, d. v. s. voro i sitt hemland storhövdingar, konungar.

Krigarskaror, som till stor del skulle ha kommit från Angeln och Jutland eröfrade sedermera de delar af Brittanien, som fingo namnen Östangeln, Northumberland och Mercien. Höfdingen för dem, som togo Östangeln i besittning, kallas Offa. Den höfdingesläkt, som kom till välde i Mercien, ansågs, äfven den, härstamma från Oden och ha varit kunglig redan i moderlandet. Den räknade bland de anherrar, som skulle ha herrskat där, Wgermund och hans son Offa. Äfven konungarne i Essex ansågo sig för »Uffingas», ättlingar af Offa. Som son af Offa, »af Odens släkt», fick Æscvin, den förste konungen i Essex, gälla. Äfven herrskare i det till stor del af Jutar eröfrade Kent kallade sig »uffingas». Ursprungligen var det en och samme Offa, sagokonungen Varmunds son, som heptarkiens regentsläkter täflade om att tillegna sig som stamfader. Först klosterannalisterna läto ur dessa sägner mer än en Offa framgå, när det för dem gällde att systematisera och kronologisera sägnerna.

Bland de sju »angelsaksiska» riken, som efter hand grundlades i Brittanien, ha Wessex och Mercien intagit främsta rummen och i många och långa blodiga krig bekämpat hvarandra. Fiendskapen mellan dem inverkade, såsom jag här med några ord vill påpeka, äfven på omgestaltningen af de sagor deras germaniska kolonister hade medfört från fastlandet.

Intet tvifvel kan råda därom, att Saxos Vermundus, Uffo, Frovinus och Vigo äro de angelsaksiska källornas Wærmund-Garmund, Offa, Freawine och Wig.

Den engelska variant af sagan om Varmund och hans son, som Saxo begagnat, har, som vi sett, gjort Freawine och Wig icke till konungar, utan till tjenstemän under de merciske konungarnes stamfader Wærmund. Att Wessex' regenter skulle själfve medgifvit eller att deras släktsaga skulle tilldelat Freawine och Wig denna underordnade ställning till deras merciske fienders stamfader är mer än osannolikt. Saken varder än betänkligare och ur sagohistorisk synpunkt intressantare, då vi finna andra spår, som hänvisa på en hårdnackad följdriktighet i försöket att nedsätta Wessex' konungars anor. Så har Saxo i sin sagokälla funnit, att de, som begingo det skamliga, af merciernas stamfader Offa sörjda och försonade dådet att två mot en nedlägga en ridderlig sveakonung voro Freawine-Frovinus' söner Keto och Vigo. Det är visst, att detta merciska eller i hvarje fall Wessex-fiendtliga påfund icke fann allmän tilltro, åtminstone icke hos dem, som det åsyftade att förnärma. Dikten Beowulf känner ganska väl historien om bröderna, som fällde en storsinnad sveakonung (där kallad Ongentheow), samt skildrar dennes skaplynne och död på väsendtligen samma sätt som Saxo; men i Beowulf heta de icke Keto och Wig, utan Eofor och Wulf, och de äro där icke söner af Freawine, utan af en Wonred. Wessex' konungar ha där ingen skam af tilldragelsen.

Men sin viktigaste omgestaltung och utvidgning erhöi i England den gamla Varmund-Offasagan genom själfva det historiska faktum, att germanhöfdingar, som ansågos härstamma från dessa sagokonungar, hade gjort härtåg till Brittanien och där eröfrat landområden. Sägner uppstodo, att Offa själf, efter att på fastlandet ha genom lyckliga envig och lyckliga fältslag gjort sig ryktbar och utvidgat sitt rike, hade kommit öfver till England, och att söner och ättlingar af honom därefter farit öfver vesterhafvet och grundlagt några af de riken, som utgjorde den s. k. heptarkien.

§ 13.

Varmund-Offa-sagan vardt sålunda i detta afseende en föregångare till den århundraden efteråt uppståndna sagan om Ragnar och hans söner och deras äfventyr i England. Den historiske Ivars (Ingvars) och andra nordmannahöfdingars angrepp på England i det nionde århundradet vardt anknytningspunkten för denna senare sagas bildning, som delvis skedde med material och på bekostnad af de sagor, som knutit sig till 400- och 500-talens germaniska invandringar till England.¹⁰ För ett rätt bedömande af »*Ragnar*»-Lodbroks-sagan anser jag vara af största vikt, att man skiljer skarpt mellan den historiska anknytningspunkt, som denna saga fått, och sagans material, som i hvarje fall till största delen är hemtad dels ur nordiska, dels ur angelsaksiska sagor om en äldre hjälte, som vunnit troféer parvis, nämligen Varmunds son Offa och om hans söner.

Först några ord om den historiska anknytningspunkten och om anledningen till namnet Ragnars uppdykande och sammanknipande med det gamla sagoepitetet Lodbrok.

Ingen lärer betvifla, att de stora härfärder, som från de nordiska rikena företogos i det nionde århundradet, måste varit bland skandinaverna i friskt minne under ett eller två släktled efter dem, och att det således under ett godt stycke in på niohundratalet måste ha funnits personer, som kände de förnämsta nordmannahöfdingarnes börd och hemland.

Men lika säkert är, att 150 till 200 år efter den store vikingahöfdingen Ivar (Ingvar) var minnet af hans faders verkliga namn och lefnadsöden tillräckligt fördunkladt för att dikten kunde finna ett tomrum att utfylla. Hon gjorde det med en storkonung »*Ragnar Lodbrok*» och samlade som bröder kring honom som fader de historiske härförarne Björn Järnsida och Ivar och andra verkliga eller diktade nordiska chefer från 800-talet.

Gå vi till de utländska årsböcker, som äro samtida med dessa vikingafärder och härjningståg, ha de mycket att förtälja om nordmannaskaror och nordmannahöfdingar, men veta ingenting om en storkonung *Ragnar Lodbrok*, ehuru de tala om många nordiska konungar och höfdingar, som lefvat under den tiden.

Däremot är det gamla sagonamnet Lodbrok dem väl bekant. Björn Järnsida, som i mitten af 800-talet härjade det frankiska riket, kallas Lodbroksson. Såsom Gustaf Storm redan längesedan påpekat, benämns vikingahöfdingar såväl i utländska som danska annaler Lodbrokssöner, men aldrig Ragnarssöner. På en sten å Orkn-öarna talas om en Lodbrok och *hennes* söner, hvaraf följer, att namnet Lodbrok kunnat bäras af kvinnor likasom af män.

Saken har sin förklaring i det förhållande, som vi redan bevittnat på angelsaksiskt område, att nämligen nordgermaniska konunga- och höfdingesläkter gärna ville räkna sina anor upp till sagokonungen Varmund och hans ryktbare son, den ursprunglige Lodbrok, likasom furstar i andra germanländer gärna räknade sina anor upp till Hagals son Hamal, amalernas ättefader. Då jag kallar Offa den ursprunglige Lodbrok, menar jag därmed icke, att han i de angelsaksiska sagorna burit detta namn och utfört den bragd, som i den isländska romanen ger »Ragnar» Lodbrok detta epitet, utan att han, såsom förnämsta gestalten i den angelsaksiska sagokretsen om Britanniens eröfrare och deras anor, såsom fader och stamfader till germaniska härförare och kolonisateurer därstädes och såsom hjälten i beundrade och besjungna strider en mot två innehade den plats, som efter Britanniens förnyade hemsökelse af nordgermaniska krigarskaror gafs åt »Lodbrok» och hjältar, betecknade med Lodbroksnamnet, i en saga, som var äldre än »Ragnar»-Lodbrokssagan och blifvit genealogiskt förknippad med sagan om Varmund och Offa. Sagan om Varmund och hans son har varit lokaliserad i olika länder: i Danmark, i Angeln, i Saksland, i Sverige. Ett angelsaksiskt släktregister låter Varmunds son ha sönerna Dan och Angeltheow. Den ene sonen är uppenbart representant för danerna, den andre för anglerna. Stamträdstillverkaren skulle svårigen fallit på denna idé, om han icke vetat, att daner såväl som angler gjorde anspråk på Varmundssonen. Danernas, i hvarje fall Jutarnes, anspråk på honom från gamla tider bekräftas också af att höfdingar i Kent, som hufvudsakligen befolkades af jutar, ansågo sig som »uffingas», afkomlingar af Varmunds son Offa. Också torde en tradition, att Varmund regerat i Danmark, ha bestämt detta lands krönikeskriivare att insätta Varmund och Uffo i den danska konungaraden. *Oddrúnargrátr*, hvars rötter i den gamla Lodbrokssagan jag ofvanför påpekat, låter en konung Varmund (Geirmund) härskas på Jutland och ha en borg på dess östra kust. I Essex, hvars konungar likaledes ville vara »uffingas», måste Varmund och hans son ha gällt för saksiske konungar. Enligt *Gleemans' Tale* voro de angliske, och Offa kämpar där med en dansk konung Alewih, samt vinner redan som gosse stora landområden dels genom lyckliga envig, dels genom fältslag, och utvidgar sitt rike till Fifeldore. Enligt Rökstenen voro Varin och hans genom holmgångar, en mot två, så ryktbare son konungar i Reidgotaland, hvartill runristaren säkerligen räknat Östergötland och förmodligen hela Götaland. Rökstenssagan låter desse reidgotakonungar bekriga tjugo konungar och nära fränder, som innehade Seland, och, såsom jag nedanför skall visa, berättar Rökstenen äfven, att de eröfrat Fyen. Danernas grannar både i söder och norr ha således låtit sina hos dem lokaliserade sagor om Varmund och hans son berätta, att de kämpade mot konungar i Danmark, medan den danska berättade, att de kämpade mot svear och saksare. Slutresultatet af dessa lokaliseringar vardt, att de alla, hvar på sitt sätt, ansågos ha rätt – så nämligen, att Varmund och hans son skulle ha herrskat i alla de länder, som gjorde anspråk på dem som landsmän; att de med andra ord hade grundlagt en väldig monarki, som efter Varmundsättlingarnas uppträdande i Brittanien sträckt sig äfven öfver England. Sålunda uppstod, antager jag, idén om ett ofantligt Lodbroksrike, samma rike, som sagan århundraden därefter lät *Ragnar* Lodbrok och Ragnarssönerna grundlägga och dela.

Under sådana förhållanden är det naturligt, att mäktiga släkter i dessa länder ansågo för en ära att leda sina stamträd till Varmund och Offa, likasom skandinaviska konungasläkter, sedan *Ragnar* Lodbrok blifvit skapad af sagan, läto sina stamträdstillverkare leda sina anor upp till honom och, väl att märka, bakom honom upp till Varmund och Olof *lítilláti* (= Offa). Bland de epitetnamn, hvarmed skalderna i olika länder hade begåfvat den store vikingafadern, vardt Lodbrok efter hand det mest använda på den skandinaviska halfön och i Danmark, och det är all anledning antaga, att inom de släkter, som ansågo sig för lodbrokider, namnet Lodbrok vardt upptaget och kanske ofta användt som personnamn eller vedernamn, hvarvid den

omständighet, att ordet *brók* är i grammatiskt afseende feminint, kan ha föranlett dess användande äfven som kvinnonamn inom sådana släkter. Lodbrokssöner, hegelingar¹¹ fingo i Norden i sagogenealogiskt afseende alldeles samma betydelse som »uffingas» i England: ättlingar af Varmunds hjältemodige son. Som rent personnamn begagnar Vilhelm af Jumièges (omkr. 1070) Lothrocus, »rex Danorum». Munken Bromton (1100-talet) berättar om en prins Lodbrok, som, stormdrifven i en liten båt till England, upptogs för sin fågrings skull vid konung Edmunds hof, mördades försåtligt af en afundsman och hämnades af sina söner, som kommo öfver till England och härjade där.

Hvarifrån har då namnet Ragnar inkommit i Lodbrokssagan under dess senaste utbildningstid? Jag tror, att Gustav Storm har rätt, då han antager, att den danske vikingahöfding Ragnar, som härjade i kejsar Karl den skalliges rike och år 845 eröfrade Paris, är mannen, efter hvilken den nordiska sagan namngifvit den storkonung, på hvilken hon öfverflyttade Lodbroks sagobragder. Jag tror det bland annat därför, att Saxo låter sin Ragnar Lodbrok bekrija »kejsar Karl», och därför att det i Danmark på 800-talet verkligen fanns en höfding Ragnar, som måtte ha ansett sig som lodbrokid, emedan den skald, som kallas Brage den gamle, i vederlag för en präktig sköld tillegnade honom en drapa, hvaraf brottstycken ännu äro i behåll, och som besjög – icke denne Ragnar, såsom man antagit – utan hjältar och bragder, som alla tillhört eller införlifvats i den gamla, före 800-talet existerande Lodbrokssagan: Sörle, Hamder, Hjarrande, Högne, Hedin o. s. v. Ansåg han sig som lodbrokid, så är det begripligt, att en Lodbroksdrapa kunde diktas till hans ära, och om han är samme Ragnar, som eröfrade Paris och därmed förvärfvade stort anseende som härförare i främmande land, så är det också begripligt, att sagodiktningen, då hon, en längre eller kortare tid efter hans död, sökte en historisk anknytningspunkt i 800-talets vikingafärder, gjorde denne lodbrokid Ragnar till sin Ragnar Lodbrok.

§ 14.

Häri genom har sagan om Varmund och hans son kommit till oss klufven i två delar: den gamla sagan om dem och den nya sagan om Ragnar Lodbrok, och den förra har till den senare afgifvit större delen af sitt innehåll. Till och med Offas svärfar synes ha blifvit öfverlåten till Ragnar. Det sammanhang, hvari Beowulfdikten omtalar Offas gemål, påkallar nämligen det antagande, att hon i likhet med Hygelacs, var en dotter af den götiske konungen Hæreð. En af Ragnars gemåler är hos Saxo dotter af svenske konungen Herodus, hvars namn är en latiniserad jämkning mellan namnformerna Hæred och Herröd. Göten Herröd är hos isländingarne fader till Ragnars första maka. På Saxos tid var denna sagans klyfning längesedan fullbordad.

Så ännu icke i det tionde århundradet, då Rökstenen fick sin inskrift. För dess ristare, »Bjare runoman, helgedomsföreståndare», var *Ragnar* Lodbrok otvifvelaktigt en okänd storhet, men däremot Varmunds (Varins) son en väl bekant, och jag anser sannolikt, att stenen blifvit rest af någon storman i Östergötland, som, i likhet med så många andra, ansett sig som lodbrokid och ättling af Varmund och velat på detta sätt ära sig själf i sina anor, hvilka ju i det föregående århundradet hade fått en ökad glans genom de lodbrokider, Björn Järnsida och andra, som stått i spetsen för de då företagna stora härfärderna. Den fragmentariska redogörelse stenen lemnar för den götiska varianten af Varmund-Offa-sagan ådagalägger, att denna då ännu hade en påtaglig likhet med den angelsaksiska sagan. Såsom jag nedanför vill påvisa, omtalar Rökstenen bland sin Varins afkomlingar eller fränder sådana med namn, som förekomma i det merciska stamträdet som Varmunds och Offas ättlingar. Dessförinnan några ord till belysning af det på ytan besynnerliga förhållande, att Rökstenen, som det vill synas, omtalar mer än ett släktled efter Varin-Varmund och likväl säger sig vara rest af stamfadern till dem. Skulle det verkligen varit stenens upphofsmans mening, att läsaren skulle tro, att Varin icke blott öfverlevat sin son, utan också bevittnat senare ättlingars bragder? Detta har nog icke varit runristarens mening. Vi böra erinra oss, att det den tiden ansågs poetiskt berättigadt att låta en serie af kommande tilldragelser berättas af någon, som man utrustade

med profetisk blick. Så lemnar oss en af eddadikterna en öfversikt af Sigurd Fafnersbanes öden genom att låta dem förutses och på förhand berättas af en profetiskt begåfvad man Griper. På samma sätt kan Bjare runeman ha låtit Varin siande antyda på sina ättlingars hjältegärningar. Detta är att betrakta som en poetisk formsak och ingenting mer. För öfrigt må påminnas om att Varmund kallas i de norska genealogierna *vitr*, ett ord, som kan innesluta äfven begreppet *forspár*.

§ 15.

Än några ord om epitetsnamnet Vamuþr, som Varins son bär på Rökstenen. Epitetet låter sig, som jag visat, förklara som en anspelning på Varmundssonen Offas sinnesstämning under gossetiden. Jag bör nu tillägga, att Varmundssonens namn Offa, af Saxo öfverflyttadt från angelsaksiskan och latiniseradt Uffo, enligt min åsikt ursprungligen likaledes är ett epitetsnamn, uppkommet af alldeles samma anledning – att med andra ord den ursprungliga betydelsen af namnet Offa är densamma som betydelsen af Vamuþr.¹² Vanligen antages, att Offa har sin nordiska motsvarighet i namnet Ubbe (af Saxo latiniseradt Ubbo). Jag delar icke denna mening, och den angelsaksiska krönikan, som skiljer mellan namnen Offa och Ubbe, gör det ej heller. Min åsikt är, att ljudteckenfördubblingen i Offa ej är ursprungligare än ljudteckenfördubblingen i de angelsaksiska namnformerna Ælla och Cnebba (got. Kniva), och att namnet har sin verkliga motsvarighet i det nordiska namnet Ufe, Úfi. Ufe betyder hvad Vamuþr betyder: »den harmsne» (jämför adj. úfr).

Kanske bör jag äfven påminna om att binamn äro i den fornnordiska litteraturen mycket vanliga och kunna uttränga det egentliga vid barnets upptagande af fadern gifna namnet. I de tjugoen helstrofer och fyra halfstrofer, som återstå af Einar Skalaglams drapa om Hakon Jarl, omtalas denne endast två gånger som Hakon, men betecknas med epiteter i mängd, och skalden låter oss genom åtta strofer följa höfdingen på hans härnadståg och i hans verksamhet för den gamla lärans tryggande, innan vi få veta hvad han egentligen heter. I Eyvind Skaldaspillers dikt om Hakon Adalstensfostres död förekommer hjältens egentliga namn icke förr än i tionde strofen. I Thjodolfs dikt om Thjasses äfventyr med Oden, Höner och Loke förekommer namnet Thjasse icke en enda gång, och egde vi icke tillika en inledningsstrof, som låter oss veta, att Thjodolf hade fått en sköld, på hvilken dessa Thjasses äfventyr voro afbildade, skulle en med myten obekant läsare lemnats i okunnighet om hvem diktens hufvudperson är.

§ 16.

Beowulfdikten berättar, att Varmunds (Garmunds) sonson, Offas son, hette Eomær. Det merciska konungahusets stamträd i angelsaksiska krönikan har upptagit Eomær bland Varmunds ättlingar. I sådan egenskap är också en Cnebba upptagen i detsamma. De motsvarande nordiska namnformerna äro Imer och Knue.

Är det en slump eller mer att båda dessa namn återfinnas på Rökstenen? Efter att hafva omtalat de två tiotal konungar, som sutto på Seland i fyra vintrar, tillägger inskriften: *nuk man Imir alu*¹³ = Imer minns, att han fick riklig näring. Uttrycket kan vara dubbeltydigt. Imer kan vara hvad Imr och Imarr äro i prosaiska eddan, en omskrifning för ulfven och stället åsyfta det starka manfallet i de strider, i hvilka desse konungar dukade under. Men omskrifningen kan också vara med flit vald så, att den tillika syftar på hjältenamnet Imer = Eomær, Vamud-Offas son,¹⁴ som sagan kan ha låtit uppträda jämte sin fader i dessa strider. I Lodbrokssagan, sådan vi ha henne hos Saxo, kämpa ju Lodbrokssöner vid faderns sida. – Sedan inskriften ytterligare omtalat åt hvilken ypperlig man en son födes, nämligen åt Vilin, tillägger den: *Knua knatti ai unn: Vilini is þat*¹⁵ = böljan sorle alltid för Knue, det är för Vilin. Knue är den nordiska namnformen för Varmunds-ättlingen Cnebba. Med afseende på *knatti* må påminnas om isl. *gnadda* = sorla.

§ 17.

Rökstenssagan intager både till tiden och innehållet en ställning mellan den angelsaksiska Varmund-Offa-sagan och de nordiska Lodbrokssagorna i deras nuvarande skick. Vi ha sett, att namnet Varin är ett synonym till Varmund; att Vamud kan vara ett epiteton liktydigt med Offa; att Imer och Knue ha sina motsvarigheter i Eomær och Cnebba; att parvis tagna troféer spela en hufvudroll både bland Offas och Vamuds bragder, och att hos båda har ett sjötåg till ett aflägsset land – i Offas saga Britannien, i Vamuds ett å Rökstenen onämndt »fjärran från reidgoterna» – tillhört sagornas slutkapitel. Rökstenen antages ha blifvit rest ungefär ett århundrade efter de nordiska härnadståg till England, som egde rum i nionde seklet och som i det elfte gåfvo upphof till »Ragnar»-Lodbrokssagorna, i hvilka vi återfunnit samtliga de händelser och nästan alla de namn, som förekomma å Rökstenen. Rökstenssagans sammanhang med Varin-Ogvaldssägnen, och Lodbrokssagans förhållande till Hegelingssagan och Oddrúnargrátr hafva i samband härmed blifvit belysta. Den möda dessa undersökningar kostat mig skulle vara rikligt belönad, om forskare med större krafter och bättre insikter än jag manades af detta mitt försök att pröfva, sofra och fortsätta det.

§ 18.

Till slut ännu ett par tillägg till textens tydning.

På tredje tvärlinien å stenens baksida – strax efter det för andra gången förekommande »*det är för Vilin*» – står en chifferteckengrupp af detta utseende:

u u s s u u s s s

Denna grupp låter tyda sig med tillhjälp af den vanliga chiffernyckeln, enligt hvilken runorna delas i tre ätter:

- 1) *Fröjs ätt*: f. u. th. o. r. k.
- 2) *Hagals ätt*: h. n. i. a. s.
- 3) *Tyrs ätt*: t. b. l. m. r (fin.).

Börja vi från höger möter oss först kvistrunan , som med sina sidostreck tillkännagifver sig vara första bokstafven i första ätten, således *f*.

Därefter kommer *s s s*. Bokstafven *s* angifver, att den åsyftade ätten är den, hvori bokstafven *s* förekommer, nämligen den andra ätten, Hagals. Antalet af *s* angifver stället i ätten. Eftersom antalet är tre, åsyftas tredje stället därstädes, som intages af *i*. Vi hafva således tillsvidare *fi*.

Därefter kommer *u u*. Bokstafven *u* angifver, att den åsyftade ätten är den, hvori bokstafven *u* förekommer, nämligen den första ätten, Fröjs. Antalet af *u* angifver stället i ätten. Eftersom antalet är två, åsyftas andra stället därstädes, som intages af *u*. Vi hafva således tillsvidare *fiu*.

Därefter följer *s s*, som hänvisar till andra runan i den ätt, som *s* tillhör, således till *n*. Vi ha därmed *fiun*.

Sist återkommer *u u* med samma betydelse som ofvanför, det vill säga *u*. Vi ha således *fiunu*.

I enlighet med inskriftens städse följda kortskriftningsregel är *fiunu* att läsa *Fiun unnu*, isl. *Fjón unnu* – *Fyen vunno de*. Då inskriften förut talat om Seland, bör det icke förvåna att här finna Fyen.

På stenens ena kantsida står dels med vanliga kvistrunor, dels med andra denna bokstafsgrupp:

r (fin) u th i n i b r f l u o i

Läser man denna rad från venster till höger, får man vid slutet en omöjlig infinitivform.

Runristaren har själf tillkännagifvit, och det på tre sätt, att raden bör läsas från höger till venster.

1) Han har nederst på stenens baksida, således omedelbart framför vår bokstafsgrupp, skrifvit *ftir fra*, som betyder *bakifrån*. Medels afdelningstecken har han skilt dessa ord från den föregående berättande texten. De stå för sig själfva och kunna icke läsas tillsammans med vare sig det föregående eller det efterföljande. De innebära ingenting annat än ett gif akt till läsaren med afseende på närmast följande rungrupp.

2) I denna rungrupp har han vändt de vanliga kvistrunorna så, att de hänvisa till läsning från höger till venster.

3) Det *r*, hvarmed rungruppen börjar, räknadt från venster, är *r* finale, som till regeln brukas i *slutet* af ett ord.

Följa vi nu dessa anvisningar och läsa från höger till venster, få vi

Joulfr bini ithur

isl. *Jóulfr beini yðr*. Det är icke första gången runristaren betecknat tveljudet *ei* (*ai*) med *i*. Han skrifver äfven *mir* för *meirr*. Joulf är ett Odensnamn, som isländska litteraturen bevarat under formerna Jolfr, Jolfuðr.

Ett minne af att Oden särskildt i Götaland haft binamnet Joulf, Jolf, föreligger i Örvar-Odds saga, hvars hjälte, då han befinner sig i Götaland och kringströfvar i skogarne, påträffar en hemlighetsfull man med detta namn, hvilken vet hvem han är, skänker honom underbara stenpilar och införer honom till konung Herröd.

Joulfr bini ithur betyder således: *Oden välsigne* (främje, förkofre) *eder*. Runristaren säger sig själf vara helgedomsföreståndare, tempelhöfding. Kanske ha vi här en formel, hvarmed hednapresten välsignade menigheten.

Må en svensk, som kommit tusen år efter skalden Bjare tempelhöfdingen till världen, få besvara hans välönskan till runstenens läsare med en tacksägelse till honom, som å Rökstenen gifvit oss ett ovederläggligt vittnesbörd om att det i Sverige under hednatiden fanns kärlek till runokonst, sång och saga, en kärlek, som ultranorskhets, keltomani och kyrklig fanatism ha velat fränkänna våra hedniske förfäder.

Rökstenens tolkning börjades lyckligt af Hans Hildebrand och har fortsatts af Sophus Bugge, som hufvudförtjensten af tolkningen tillkommer, samt af Fr. Löffler och andra, bland dem Fr. Sander. Om dennes tolkning och uppfattning af Rökstenens text vill jag i öfrigt icke yttra mig, men anser mig böra framhålla, att han dock lemnat ett viktigt bidrag till lösningen af textens problem, i det att han genom att ha läst *sagum mogmini* i en tvärsäld rad nedtill å stenens baksida ovedersägligen bevisat riktigheten af G. Stephens' och Fr. Löfflers antagande, att rungruppen med mynder ur den äldre runraden icke blifvit anbragt endast ornamentivt, utan verkligen innehåller en mening.

* * *

Noter

[1\)](#)

Se dr Söderbergs afhandling »*Eine neu entdeckte allemannische Runeninschrift*» i *Præhistorische Blätter* II,

nr 3. Smycket är en fibula och inskriften *Halfdanilo Amilunge* så mycket märkvärdigare som namnet *Halfdan* är af nordiskt, ej af tyskt ursprung och i Norden burits af en bland de berömdaste mytiska sagohjältarne, hvars äfven af dr Söderberg framhållna identitet med urpatriarken *Mannus* jag påvisat i *Germanisk Mythologi* I, 116 ff.

[2\)](#)

Se § 13.

[3\)](#)

Se vidare § 9.

[4\)](#)

I §§ 11 o. f. behandlar jag i korthet detta ämne.

[5\)](#)

Äfven i den chiffer, som låter runorna i Fröjs ätt svara till runorna i Tyrs o. s. v. förblifver *k* ochiffereradt af det skäl, att Fröjs ätt innehåller sex runor, af hvilka *k* är den sista, medan de båda andra ätterna innehålla hvar för sig endast fem.

[6\)](#)

Jämför § 2.

[7\)](#)

I träbelätets å Samsö sång förekommer *svarðmerðlingar* som epitet till *Hæklings megir, synir Loðbrókar*. Detta hitintills oförstådda och fördenskull af konjekturalkritiken misshandlade ord blir lättbegripligt, om man erinrar sig, att innan Olof Tryggvesson fick på sig öfverflyttad äran att ha förskaffat hjadningarne ro, tillkom denna ära Lodbrok och hans fränder, samt att den ena spökhärens anförare Högne af poeterna äfven kallats *Svärðr* (gen. *Svarðar*). Se Fornald. S. II, 32, där Hild, Högnes dotter, kallas *Svarðar dóttir*.

Svarðmerðlingar betyder Högnekrossare.

[8\)](#)

Jämför § 3.

[9\)](#)

Se vidare § 14, hvari påpekas, att benämningarna Vamud och Uffo kunna ha samma betydelse.

[10\)](#)

Se §§ 14, 15, 16.

[11\)](#)

Benämningen hegelingar torde ha uppkommit däraf, att man ledde Varmunds anor upp till Hagal, fadern till Hamal, amalernas mytiske stamfader, och därmed åstadkom ett sammanhang mellan lodbrokiderna och de i fastlandets sagor frejdade amalerna.

[12\)](#)

Att Offa är ett epitetnamn synes man ha vetat långt in i medeltiden. En *Vita Offæ II* (offentliggjord i Watts Matth. Paris) berättar, att Offa egentligen hette Pinered och fick namnet Offa först sedan han kommit till sina sinnens fulla bruk.

[13\)](#)

Utförlig redogörelse för detta ställe torde jag komma att lemna i en särskild afhandling om Rökstenens text.

[14\)](#)

Så enligt Beowulfdikten. Hans sonson enligt det merciska stamträdet i krönikorna.

[15\)](#)

Se noten 1.

Digitaliserad av Litteraturbanken.

Konverterad av Arkivkopia och publicerad på

https://arkivkopia.se/sak/littbank-RydbergV_HjaltesaganRokstenen.

Filen skapad 2018-12-13 19:02:18.800812